

11-1-1988

บทสัมภาษณ์ ชาญ วิชา ม.ล. ยื่น มาลากุล

n/a

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/arj>

Part of the Education Commons

Recommended Citation

n/a (1988) "บทสัมภาษณ์ ชาญ วิชา ม.ล. ยื่น มาลากุล," *วารสารวิทยบริการ Academic Resources Journal*: Vol. 10: No. 2, Article 1.

DOI: 10.58837/CHULA.ARJ.10.2.1

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/arj/vol10/iss2/1>

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in *วารสารวิทยบริการ Academic Resources Journal* by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

บทสัมภาษณ์ ๖ พงฯ ม.ล. ปิ่น มาลากุล

ผู้สัมภาษณ์ ก่อนอื่นดิฉันขอกราบขอบพระคุณ ๖ พงฯ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ที่กรุณาให้คณะผู้สัมภาษณ์ได้เข้ามาสัมภาษณ์เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจและพระราชจริยวัตร ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยจะเน้นเฉพาะทางการอ่านและการเขียนของพระองค์ท่านเท่านั้น เพื่อจะนำลงใน วารสารวิทยบริการ ฉบับพิเศษเกียรติ ซึ่งจะกำหนดออกในเดือนพฤศจิกายนนี้

คำถามแรกที่ใคร่กราบเรียนถาม ๖ พงฯ คือ ในเรื่องแว่วรักการอ่าน การเขียนของพระองค์ท่านนั้น เริ่มมีตั้งแต่เมื่อใด

ม.ล. ปิ่น คิดว่าเป็นภายหลังพระชนมายุ 12 พรรษา เมื่อเสด็จทรงศึกษาต่อต่างประเทศ ก่อนหน้านั้น เอกสารต่าง ๆ ในประเทศมีน้อยมาก และไม่มีค่านัก เมื่อทรงศึกษาภาษาอังกฤษ ท่านก็ทรงสนพระทัยอ่านภาษาอังกฤษและวรรณคดีอังกฤษมาก วิทยะนั้นทรงเขียนเป็นภาษาอังกฤษหมด ถ้าว่างจึงจะเขียนภาษาไทยบ้าง ซึ่งก็จะทรงสิ่งที่ยากมาก เช่น แปล นิราศนรินทร์ เหตุที่ทรงสนพระทัยการแปลนั้น อาจจะเป็นแรงบันดาลใจขึ้นจากการที่นาย Robert Morant ซึ่งเป็นครูที่พระพุทธรเจ้าหลวงทรงจ้างไปสอนพระราชโอรส มักจะให้ทรงแปลเรื่องยาก ๆ เช่น Mikado ของ Gilbert และ Sullivan ซึ่งเขียนไว้ยากมาก แปลตรงไม่ได้ แต่ก็ทรงทำได้แม้พระชนมายุจะเพียง 8-9 ชันษาเท่านั้น การที่ทรงได้รับการฝึกเช่นนี้อาจจะฝังพระทัยอยู่ เป็นการเปิดประตูสู่วรรณคดีก็อาจจะเป็นได้ การที่ทรงเก่งภาษาอังกฤษมากนั้น เป็นไปได้ที่ว่าทำให้ทรงเก่งภาษาไทยไปด้วย เพราะทรงสนพระทัย ตามตำราฝรั่งเชื่อว่า ถ้าเรียนเก่งวิชาหนึ่งก็จะเก่งวิชาใกล้เคียงได้โดยไม่ลำบากนัก

ท่านทรงโปรดการเขียนมาก ตั้งแต่ 13-14 ชันษา เสด็จทอดพระเนตรละครมาเรื่องหนึ่ง ก็จะกลับมาเขียนเรื่องเดียวกันนั้นแต่ลองเขียนเป็นอีกอย่างหนึ่งดู ค่อย ๆ พัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ เสด็จหอศิลป์โปรดรูปภาพใดก็จะทรงเขียนโคลงประกอบ ทำให้รูปภาพนั้นเด่นขึ้นมา งานของพระองค์นั้นมีคุณภาพสูงมาก ทั้งนี้ทั้งนั้น ทรงทำเป็นการบ้านอยู่ตลอดเวลา ถือระเบียบเคร่งครัด แม้ว่าจะไม่ได้เรียนแบบเข้าโรงเรียน

ผู้สัมภาษณ์ ทำไม่ได้เข้าโรงเรียน ทรงเรียนอย่างไร

ม.ล. ปิ่น ในตอนนั้นมีผู้ที่ต้องรับผิดชอบวางแผนการศึกษาของท่านอยู่ 3 คน คือ บิดาผม [เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เบี้ย มาลากุล)]¹ ซึ่งเป็นพระอภิบาลคอยดูแล ราชทูตไทยในขณะนั้น [พระยามหาโยธา (นกแก้ว คชเสนี)] แต่ผู้ที่สำคัญที่สุดคนนั้นคือ Basil Thomson ผู้ซึ่งรัฐบาลอังกฤษจัดทำให้

¹ ข้อความใน [ ] เพิ่มเติมขึ้นโดยคณะผู้สัมภาษณ์

ตามคำขอของรัฐบาลไทย ในอันที่ช่วยให้ช่วยหาคนมาวางโครงการศึกษาถวาย ทั้ง 3 ท่านเห็นว่าให้ทรงศึกษาที่ที่ประทับจะดีกว่า เร็วกว่า เพราะครู 1 คน ต่อนักเรียน 1-2 คน จะได้ผลกว่า ทรงศึกษาได้ละเอียดลึกซึ้งกว่า ส่วนทางด้านสังคมนั้นก็ไม่ได้เสียหายบกพร่องแต่ประการใด เพราะได้มีการจัดให้เสด็จไปที่ต่าง ๆ พบปะผู้คนต่าง ๆ ตลอดเวลา

ผู้สัมภาษณ์ ทรงมีพระอาจารย์ชาวไทยบ้างไหม

ม.ล. ปิ่น ก็ไม่เชิงนัก คือครั้งใดที่พระพุทธรูปเจ้าหลวงทรงส่ง พระราชโอรสไปทรงศึกษานั้น จะทรงส่งตามพระชนมายุ พี่เสด็จก่อนน้องเสด็จตาม ก็จะมีพระอภิบาลไปคอยดูแล เมื่อพระมงกุฎฯ เสด็จนั้น บิดาผมและเจ้าพระยายมราชก็ตามเสด็จ ก็เป็นครูบ้าง ท่านทรงถือบิดาผมเป็นครูของท่าน ในงานเผาศพบิดาผม ท่านทรงแต่งขาว โดยทรงถือว่าบิดาผมเป็นครู ตามธรรมเนียมการแต่งทุกขันธ์นั้น ถ้าผู้ตายเป็นผู้ใหญ่ ผู้ไปงานจะแต่งขาว ท่านทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดิน แต่เพราะทรงถือว่าบิดาผมเป็นครู แต่เราไม่พยายามไม่ไปอยู่ใกล้ชิดท่าน ให้ท่านทรงดูแลพระองค์เอง เราอยู่ห่าง ๆ ให้เรียนไปตามหลักสูตรที่ฝรั่งจัดไว้

ผู้สัมภาษณ์ ก่อนเสด็จต่างประเทศ ได้ทรงศึกษาภาษาไทยบ้างหรือไม่

ม.ล. ปิ่น ท่านทรงศึกษาในโรงเรียนราชกุมารในพระบรมมหาราชวัง มีคนไทยที่เป็นครูก็มี พระยาศรีสุนทรโวหาร [น้อย อาจารยางกูร] หนู อิศรางกูร [พระยาอิสร์พันธ์โสภณ] บู่ผม บู่น้อย ม.จ. ประภากร ซึ่งเชี่ยวชาญภาษาไทย บาลี ทรงศึกษาควบคู่กันไปกับภาษาอังกฤษ โดย Robert Morant

ผู้สัมภาษณ์ ช่วงที่ทรงศึกษาอยู่ต่างประเทศนั้น ครูวางหลักสูตรอย่างไร ต้องมีการสอบเทียบหรือไม่ มหาวิทยาลัยยอมรับสิ่งที่ทรงศึกษาหรือไม่ อย่างไร

ม.ล. ปิ่น เขาจัดตารางสอน เข้า บ่าย ครูหลายคน นักเรียน 2 คน คือ พระองค์ท่านกับกรมชุมพรฯ [กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์] ซึ่งตอนหลังทรงแยกไปศึกษาทางทหารเรือ Mr. Mayall ทำหน้าที่คล้ายครูประจำชั้น จัดหาครูอื่น ๆ มาประกอบ เช่น วิชาภาษาฝรั่งเศสก็จะหาชาวฝรั่งเศสมาสอน วิชาแก่น ๆ ของท่าน คือ ภาษาลาติน ฝรั่งเศส ยูคลิด ท่านไม่ต้องสอบเทียบ สอบแข่ง มหาวิทยาลัยรับเลยเป็นพิเศษ ท่านเก่งซีม้า ผมได้ไปดูคะแนนของท่านที่โรงเรียนนายร้อย Sandhurst แล้ว คะแนนสูงสุดเท่าที่ดูมา อีกอย่างหนึ่งคือ แม่ன்பีน ไม่ได้เห็นคะแนน แต่ได้รับรายงาน และที่เมืองไทยเมื่อเสด็จพระราชทานรางวัลทหารยิงปืน หลังเสร็จพระราชพิธี ทรงชวนพระสหาย นายร้อย นายพัน ยิงปืนแข่ง ท่านทรงได้ที่ 1 และที่เมืองนอก ท่านก็ได้เหรียญทอง

ทรงศึกษาอยู่ที่ Ascot 3 ปี 13-15 ชั้นษา ซึ่งเป็นที่ที่สำคัญที่สุด มีรายงานของบิดาผมว่า สมเด็จพระบรมฯ องค์นี้ทรงศึกษาจริง รู้จริงแบบนักปราชญ์รู้ ท่านทรงศึกษาค้นคว้า มีหนังสือดี ๆ ที่ครูหาให้ไว้ห้องสมุดเล็ก ๆ ในที่ประทับ ทรงอ่านอย่างพิถีพิถะแล้วคุยกับครูอย่างลึกซึ้ง มิได้

ทรงตื่นทุกเรื่อง เชื่อทุกเรื่องที่ฝรั่งเศสเขียน จนถึงกับมีครูคนฝรั่งเศสเขียนรายงานว่า จะคอยดูกาลภายหน้าของสมเด็จพระบรมฯ องค์นี้ เพราะได้ทรงศึกษาเล่าเรียนตามแบบและวิธีต่าง ๆ ในยุโรป และทรงเชี่ยวชาญพอที่จะทรงคัดลอกเรื่องราวการงานเมืองของประเทศต่าง ๆ ได้อย่างที่เยี่ยม จนแม้แต่พวกฝรั่งเศสเองก็แปลกใจ

ผู้สัมภาษณ์ ขณะทรงศึกษาอยู่ใน Oxford นั้น ได้ทรงนิพนธ์หนังสือภาษาอังกฤษชื่อว่า **The War of Polish Succession** ทำไมท่านจึงทรงเลือกที่จะทรงนิพนธ์เรื่องนี้

ม.ล. ปิ่น เรื่องจริง ๆ ผมไม่รู้ แต่คิดเอาว่า คงจะเป็นนาย Basil ที่ถวายคำแนะนำ ว่าเรื่องนี่ยังสับสนอยู่คนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจแจ่มแจ้งนัก นำที่พระองค์ท่านจะทรงศึกษาค้นคว้ามาเขียนให้กระจ่างออกมา ท่านก็ทรงทำเพื่อจะให้คนทั่วไปรู้ว่าท่านเคยทรงศึกษาอยู่ที่นี้ มีผลงานปรากฏ คือที่ Oxford นั้น เจ้านายไม่ต้องสอบเข้า เจ้านายไม่รับปริญญา อยากศึกษาอะไร เรียนอะไร เขาก็จะรับ เจ้านายราชวงศ์อังกฤษแต่ละพระองค์ก็ไม่ได้มีการรับปริญญาทั้งสิ้น เรื่องนี้เป็นเรื่องแรกที่ทรงเขียน ได้รับคัดเลือกจากมหาวิทยาลัยให้เอาไปพิมพ์ ซึ่งต่อมาถูกนำไปแปลเป็นภาษาฝรั่งเศส และต่อมาพระองค์ท่านก็มาแปลเป็นไทย ไม่ใช่พระยาบุรี [พระยาบุรีนรราชรัฐ (ชวน สิงหเสนี)] แปลยากมาก เนื้อหาค่อนข้างสับสน ฉะนั้นที่พูดกันว่าท่านประชวรพระอันตะ (ไส้ติ่ง) อักเสบ ทำให้ไม่ได้ปริญญานั้นไม่จริง

ผู้สัมภาษณ์ ขอเรียนถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่ทรงร่วมในฐานะสมาชิกของสโมสรค่านอักษรศาสตร์หลายแห่ง เช่น สโมสรคอสโมโพลิตัน (Cosmopolitan Society) เป็นต้น

ม.ล. ปิ่น ทรงร่วมทำกิจกรรมของสโมสรทุกอย่าง โดยเฉพาะคอสโมโพลิตัน ทรงได้รับเลือกตั้งเป็นประธาน นอกจากสโมสรทางอักษรศาสตร์แล้ว ท่านทรงเป็นสมาชิกสโมสรขี่ม้าด้วย ใช้เป็นที่พบปะสังสรรค์ ประการมคอบโต้ด้วยวาทีศิลป์ ยังไม่มีผลงานนิพนธ์นัก ตอนประทับที่ North Lodge ใน Oxford นั้น ไม่ได้ทรงนิพนธ์อะไรเป็นชิ้นเป็นอันนัก ทรงเขียนไปเรื่อย ๆ มาทรงเริ่มจริงจังก็เมื่อทรงเข้าศึกษาที่ Sandhurst แล้วย้ายที่ประทับมาอยู่ที่ Grainey เพื่อให้ใกล้โรงเรียน สะดวกกับครูที่จะมาถวายการฝึกต่าง ๆ ทำหนักนั้นใหญ่มากมี 3 ชั้น 12 ห้อง แยกส่วนคนรับใช้ต่างหาก สะดวก สบาย มีคนมาพักด้วยทั้งไทยทั้งฝรั่ง ทรงเปิดกว้างขึ้น ทรงงานเขียนมากมาย งานวิจารณ์นั้นทรงเริ่มมาแล้วตั้งแต่ 13 ชั้นษา บทละครเรื่องแรกก็ทรงเริ่มที่นี่ และทรงจัดให้มีการแสดงเป็นระยะ ๆ ขณะนั้นพระชันษาเพียง 15 เท่านั้น

ผู้สัมภาษณ์ ทรงออกหนังสือพิมพ์ ประจำสามัคคีสมาคมของนักเรียนไทยในอังกฤษ ๖๗๗๖ พอดีพอจะจำได้ไหมว่าบทความส่วนใหญ่ที่ทรงนิพนธ์นั้นมีเนื้อหาด้านใด

ม.ล. ปิ่น จำไม่ได้ ไม่พบหลักฐานด้วย ชื่อ **The Looker-On**¹ เขียนเป็นภาษาฝรั่ง แต่เขียนสำหรับนักเรียนไทย คงจะเป็นเรื่องสนุก ๆ บ้าง ขำขำ บทความสั้น ๆ บ้าง เมื่อผมและคณะเดินทางไปสืบสวน

¹ ภายหลังเป็นต้นกำเนิด สามัคคีสาร ของสามัคคีสมาคม

เรื่องราวเกี่ยวกับพระราชประวัติในตอนที่ประทับที่อังกฤษนั้น ก็ไม่พบอะไรนัก แต่ไปได้สมุดเล็ก ๆ เล่มหนึ่ง เล่าเรื่องท่านไปเที่ยวอิตาลี พบคณะชาวอเมริกันคณะหนึ่ง มีชาย 6 หญิง 3 ทรงโปรดพวก นั้นมาก เมื่อแยกประทับกับผู้ชายล้วน ได้ทรงทดลองประชาธิปไตยเป็นครั้งแรก โดยทรงสมมติ เมืองของท่านว่าชื่อ New Republic ทรงเป็นประธานาธิบดีเอง และเป็นตำแหน่งอื่น ๆ รวม 4 ตำแหน่ง คือ ประธานวุฒิสภา อธิบดีกรมการทูต เลขาธิการคณะรัฐมนตรี แต่ไม่ทรงเป็นนายกฯ แต่เมื่อแยกอยู่กับพวกผู้หญิง ทรงทำตำราเกี่ยวกับชีวิตการแต่งงาน ความเป็นอยู่ เน้นสังคมกับชีวิต ท่านทรงเลือกผู้หญิงคนหนึ่งเป็นประธาน พระองค์เองเป็นเลขา ผมพบฉบับหนึ่งเป็นรายงานการประชุมของผู้จัดทำ พิมพ์ที่ปารีสโดยทรงออกทุนส่วนพระองค์พิมพ์เอง นับเป็นหนังสือมีค่ามาก

ผู้สัมภาษณ์ เมื่อประทับอยู่อังกฤษ ท่านทรงซื้อหาหนังสือเองบ้างหรือไม่

ม.ล. ปิ่น คิดว่าเคย แต่ไม่ปรากฏหลักฐาน หนังสือที่ทรงใช้ที่นั่นก็รู้สึกว่าจะไม่ได้ทรงเอากลับด้วย เมื่อเสด็จ นิวัติแล้ว ทรงส่งซื้อหนังสือจากนอกมาก เพื่อนคอยสั่งมาให้ ผมได้พบกรงของท่านเข้าที่หอสมุด แห่งชาติ คนที่มีหน้าที่เก็บก็เก็บไปโดยไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นอะไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นภาษาอังกฤษ ข้าราชการชั้นผู้น้อยไม่มีความรู้สัก จนผมไปพบเข้า เห็นเป็นลายพระหัตถ์ผมก็รีบออกมาหมด มีประมาณ 2,700 หน้า เป็นลายพระหัตถ์ภาษาอังกฤษทั้งหมด

ผู้สัมภาษณ์ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร

ม.ล. ปิ่น มีทุกอย่าง บทละคร 7 เรื่อง นวนิยาย 16 เรื่อง และที่สำคัญมากคือ เรื่องท่องเที่ยวทุกอย่าง เป็น เรื่องจริงหมด

บทละครนั้น ที่น่าประทับใจมาก เขียนได้ลึกซึ้งกินใจจนน่าทึ่งคือ Evelyn และเรื่อง The King's Command¹ ซึ่งมีฉบับที่เขียนโดยฝรั่งอื่น ๆ หลายฉบับ ของท่านทรงได้สนุกน่าตื่นตื่น น่าติดตาม มีเทคนิคการเขียนสูง ค่อย ๆ เปิดเผยทีละนิด เป็นเรื่องความรักของหนุ่มสาว ฝ่ายชาย เป็นนายทหารคนโปรดของพระเจ้าหลุยส์ที่ 17 ถึงกับจะทรงหาคู่ให้ ฝ่ายชายซึ่งมีหญิงที่ตนใฝ่ฝันอยู่ ก็หนี โดยหารู้ไม่ว่าคือคน ๆ เดียวกัน แต่ในที่สุดเรื่องก็ลงเอยกันได้อย่างมีความสุข

ส่วนนวนิยายนั้น ก่อนหน้าพบกรุ่น ไม่มีใครทราบเลยว่าท่านทรง มีทั้งเรื่องยาวเรื่องสั้น บาง เรื่องยาวมาก แต่ก็มักจะไม่น่าเบื่อของพระองค์ท่าน เช่น เรื่องเจ้าชายกับสาวสคราญ นายทหารกับ สาวงาม มีเรื่องหนึ่งทรงเขียนเป็นชุด เป็นนิยายสืบสวนสอบสวน ซึ่งเขียนได้เหมือนเรื่องจริงมาก อ่านครั้งแรกหลงเชื่อว่าเป็นเรื่องจริงที่ท่านทรงประสมมา² ในตอนแรกนั้นเป็นเรื่องที่ M.V. Marcus V. คนเขียนเรื่องได้รับคำขอร้องจากเพื่อนในตระกูลสูงให้ช่วยสอบสวนเรื่องจริงให้กระจ่าง ว่าหญิง ในตระกูลนั้นถูกใส่ร้ายบ้ายสี่ว่าขโมยทองกลับไป เมื่อพลาดหวังจากตำแหน่งราชินี และยังมีตอน อื่น ๆ อีกทั้งสิ้น 14 ตอน

¹ เรื่องนี้ ม.ล. ปิ่น มาจากตุล ได้นำมาแปลเป็นภาษาไทย ใช้ชื่อว่า โอองการพระผ่านฟ้า

² เพราะใช้นามผู้แต่งว่า M.V. ซึ่งมาจากพระนาม มหาชีวิตราช

ที่สำคัญที่สุดคือ สารคดีท่องเที่ยว ท่านทรงเล่าไว้ละเอียดทุกบททุกตอน ผู้คนที่มาเข้าเฝ้า การแต่งเนื้อแต่งตัว สอดแทรกความคิดทางการเมือง เสด็จเวียนนา ฮังการี เยอรมัน สเปน แต่ไม่ได้ เล่าเรื่องรัสเซีย เพียงแต่ทรงเอ่ยถึงเมื่อเล่าเรื่องการต้อนรับที่ออสเตรียถวายอย่างสมเกียรติผิวกับที่ รัสเซีย ที่ฮังการีขณะนั้นกำลังเตรียมงานฉลอง 150 ปี ของ Litz นักเปียโน ผมจะเขียนเรื่องราวจาก ลายพระหัตถ์เลขาไปให้เขา ซึ่งเขาก็ตอบรับด้วยความยินดียิ่ง เพราะไม่เคยรู้มาก่อนว่ามีเอกสารพวก นี้อยู่ ประเภทนี้จึงนับว่ามีคุณค่ามากเพราะถือเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี

การเสด็จสเปนนั้น เสด็จทรงร่วมงานราชาภิเษกของพระเจ้า Alfonso III ซึ่งชันษาน้อยกว่า พระองค์ท่าน 4-5 ปี ทรงแสดงความเป็นห่วงกษัตริย์องค์น้อยว่าอ่อนเยาว์มาก พระชนมายุเพียง 16 ชันษาเท่านั้น เกรงจะเอาพระองค์ไม่รอด ซึ่งกาลต่อมาก็เป็นจริงตามที่ทรงคาดไว้ เกิดเรื่องราว วุ่นวายในสเปน ต้องเสด็จลี้ภัยและสิ้นพระชนม์ที่โรม

ผู้สัมภาษณ์ ๗พบ๗ จัดการเอกสารดังกล่าวนี้อย่างไร

ม.ล. ปิ่น ได้ขอพระบรมราชานุญาตแปลเป็นภาษาไทย บทละครผมแปลเองหมด นวนิยายก็แบ่งไป ส่วนเรื่อง ท่องเที่ยวเมืองต่าง ๆ นั้นสำคัญมาก แปลเป็น 3 ภาษา ได้จัดพิมพ์แล้ว ภาษาอังกฤษของพระองค์ ท่านเอง ภาษาฝรั่งเศสสมเด็จพระพี่นาง ฯ [สมเด็จพระพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา] ทรงแปล ส่วนผมแปลเป็นภาษาไทย เรื่องการแปลนี้ได้ทำมานานแล้ว ตั้งแต่ก่อนพระองค์เปรม ฯ [สมเด็จพระ บรมวงศเธอ พระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร] จะสิ้นพระชนม์ มีการประชุมร่วมกันที่วังท่าน และ ทำมาโดยตลอด

ผู้สัมภาษณ์ จากการที่พระองค์ท่านทรงพระราชนิพนธ์สิ่งต่าง ๆ ไว้มากมาย ไม่ทราบที่ท่านทรงมีห้องสมุดส่วน พระองค์ไว้ที่ใดบ้างหรือไม่ อย่างไร

ม.ล. ปิ่น ท่านทรงมอบให้กรมราชเลขาเก็บหนังสือ หนังสือท่านทรงมีมากมาย ท่านทรงสั่งซื้อก็มาก คนถวายมา ก็มาก ขณะนี้เก็บอยู่ใน 2 แห่ง ๆ หนึ่งคือที่นี้ [หอวิชาการบูรณะศิลปกรรมศึกษา บริเวณหอสมุดแห่งชาติ] ซึ่งมี แต่หนังสือภาษาอังกฤษ คือตอนสร้างหอวิชาการขึ้นที่ริมสนามหลวงนั้น พระปกเกล้า ฯ ทรงพระราช- ทานหนังสือของพระมงกุฎ ฯ มาหมด ต่อมากรมศิลปฯ ต้องการใช้ห้อง จึงเก็บใส่กล่องไปไว้ตามที่ ต่าง ๆ เสียหายไปมาก ผมต้องติดตามเก็บมา เวลานั้นกำลังพยายามจัด โดยทำเป็นห้องทรงพระอักษร เหมือนที่พระที่นั่งบรมพิมาน ลอกแบบเหมือนทุกอย่าง แม้แต่สวนคิวาลัย ที่ทรงทอดพระเนตร เห็นจากพระบิณฑูร ชื่อห้องประสูรรม ห้องต่าง ๆ ที่ห้องนี้ ตั้งชื่อตามตัวละคร บุคคล พระนามแฝง ของพระองค์ท่าน ท่านทรงโปรดชื่อ ประสูรรม นี้มากเพราะเป็นนารายณ์ปางที่ 6 ตรงกับท่าน อีกแห่งหนึ่งคือที่ห้องสมุดพระมงกุฎเกล้า ที่ชั้น 3 หอสมุดแห่งชาติ มีหนังสือของท่านทั้งภาษาไทย และอังกฤษ และก็มีอยู่ตามห้องสมุดส่วนตัวบางแห่งบ้าง

ผู้สัมภาษณ์ ได้ทราบว่า ๗พบ๗ ได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยให้ตรวจแก้ไขต้นฉบับของพระองค์ท่าน

ม.ล. ปิ่น ท่านทรงใช้ผมหลายอย่าง รวบรวมพระราชนิพนธ์เรื่องต่าง ๆ ไว้ให้พร้อมเสมอที่จะทรงเรียกใช้ สะดวก เมื่อเรื่องใดทรงนิพนธ์เสร็จก็มักจะทรงนำออกมาอวดบรรดาขุนนางข้าราชการชั้นผู้ใหญ่

โดยเฉพาะที่โต๊ะเสวย เช่น เจ้าพระยาธรรมา ฯ [เจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี] เจ้าพระยาอภัย ฯ [เจ้าพระยาอภัยภูเบศร] เจ้าพระยาราม ฯ [เจ้าพระยารามราฆพ] พระยาอนิรุทธ ฯ [พระยาอนิรุทธเทวา (ม.ล. พัน ฟิ่งบุญ)] แต่ท่านจะทรงพระมหากรุณาให้ผมไปอ่านก่อน เพื่อจะได้มาอ่านในที่ประชุมนี้ เจ้าคุณราม ฯ ชมว่า เสียงผมไม่ตกเลย เพราะฉะนั้นผมก็อ่านบ่อยกว่าผู้อื่น และทุกครั้งท่านก็จะรับสั่งว่า ถ้ามีอะไรตก ๆ หล่น ๆ ก็แก้ให้ด้วย

ผู้สัมภาษณ์ ส่วนมากมักจะผิดอะไร ตัวสะกดภาษาไทยยาก ๆ เขียนได้ไหม

ม.ล. ปิ่น ผิดไม่มาก มักจะเป็นเรื่องของความเผอเรอ เช่น ภูมริน ทรงเป็น พิมริน แต่ท่านทรงโปรดแบบไม่เหมือนใคร ไม่ทรงเอาอย่างพจนานุกรม มีอะไร ๆ ของท่านเอง ถ้าเป็นเช่นนั้นก็จะไม่แก้ คงไว้ให้เป็นแบบของพระองค์ท่าน

ผู้สัมภาษณ์ ท่านจะทรงงานในเวลาใด

ม.ล. ปิ่น ทุกเวลา ทรงได้ตลอดเวลา ท่านทรงสลักกลางวันเป็นกลางคืน เข้าบรรทมในราวห้านาฬิกา ตื่นพระบรรทม 11 นาฬิกา เข้าห้องน้ำก็หยิบหนังสือพิมพ์ ไม่เคยทรงห่างหนังสือพิมพ์เลยทั้งของเมืองนอกและเมืองไทย ซึ่งมีทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หนังสือพิมพ์ภาษาไทยนั้นมีคนแบ่งแยกเรื่องถวายอยู่ คือ ถ้ากาเครื่องหมายสีแดง เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระองค์ท่าน ถ้าขีดไว้ ก็คือข่าวที่น่าจะทรงอ่าน ส่วนภาษาฝรั่งนั้นทรงทำเอง ไม่มีใครทำถวายให้ หนังสือพิมพ์ฝรั่งนั้นท่านทรงทั้งที่เป็นรายเดือน วารสารทรงไว้มาก เมื่อมีข่าวใดที่เกี่ยวข้องกับกระทรวง ทบวงใด ท่านก็จะทรงสรุปเรื่องราว เขียนส่ง ไปให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมและทดลองทำ เช่น รถเกราะ ทรงโปรดให้เสือบ้าทำ นำมาเล่นข้างพระบรมมหาราชวัง แล้วจึงส่งให้ทหารทำต่อไป เครื่องบินนั้น สมัยก่อนไทยสร้างเอง มีวิวัฒนาการใด ท่านก็จะทรงส่งคนไปเรียน ไม่ใช่เพียงเรียนบินเรียนวิธีการสร้างด้วย แล้วกลับมาสร้างในบ้านเมือง ผิดกับสมัยนี้ ได้แต่ซื้อเขา พระมงกุฎเกล้า ฯ ท่านทรงเห็นการณ์ไกล ท่านอ่านมาก รู้มาก เห็นมาก ทรงเริ่มอะไรต่าง ๆ ไว้มากมาย เช่น การทอน้ำชลประทาน เชื่อนแรกคือ เชื่อนพระราม 6 และยังมีริเริ่มอื่น ๆ อีกหลายอย่าง

เรื่องเวลาที่ทรงงานนี้ ช่วงเวลากลางคืนท่านจะทรงเขียนได้มากที่สุด ตั้งแต่เวลา 23.00-05.00 น. และในตอนบ่ายถ้าไม่สัจที่ใด ก็จะเริ่มทรงงานอีก เวลา 16.30-20.30 น. ท่านทรงพระปรีชามาก แต่งโคลงกลอนได้ยาว ๆ ในหัว โดยไม่ต้องเขียน เรื่องที่พิสดารคือ พระราชนิพนธ์สยามานุสติ ซึ่งทูลกระหม่อมจักรพงษ์ [สมเด็จพระหลวงพิชิตปไพรมหาราช] ทูลขอคำขวัญพระราชทานบรรดาทหารจำนวน 1,500 นาย ที่จะไปออกรบ ในงานเลี้ยงพระราชทานที่พระที่นั่งอนันตสมาคม เมืองานเล็ก เสด็จกลับและเข้าบรรทม วันรุ่งขึ้นประมาณเที่ยงครึ่งก็ต้องเสด็จเมืองเพชรเพื่องานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ คือ ทำนักษัตรเพชรปราสาท ทรงมีเวลาไม่มากนัก คือ หลังเสวยพระกระยาหารกลางวันซึ่งมักจะเสวยเพียงปลาหรือไข้อย่างใดอย่างหนึ่ง คงเหลือเวลาสักครึ่งชั่วโมง ระหว่างเที่ยงถึงเที่ยงครึ่ง ต้องแต่งพระองค์ไปถวาย และทั้ง ๆ ที่อากาศกลางเดือนเมษายนนั้นแสนร้อน เครื่องปรับอากาศก็ไม่มี แต่กลับทรงพระราชนิพนธ์ โคลงสยามานุสติ ที่มีความหมายลึกซึ้งออกมาได้เพียงชั่ว

ระยะเวลาสั้น ๆ เช่นนั้น แสดงว่าทรงนิพนธ์ในหัวตลอดคืน เวลาทรงงานนั้น จะทรงร่างด้วยดินสอ ส่วนฉบับจริงจะเป็นหมึก ฉบับร่างนั้นผมได้มายังมีอยู่ แต่ฉบับจริงไม่ทราบอยู่ที่ใดแล้ว ทรงพระราชทานทหารไป

ผู้สัมภาษณ์ พระราชดำรัสในโอกาสต่าง ๆ นั้นทรงร่างเองหรือใครจัดถวาย

ม.ล. ปิ่น ทรงร่างเองแต่ให้ผู้อื่นจดไว้

ผู้สัมภาษณ์ ในการทรงพระราชนิพนธ์นั้น ท่านทรงค้นคว้าหาข้อมูลเอง หรือโปรดให้คนจัดถวาย

ม.ล. ปิ่น ท่านทรงทราบอยู่แล้วว่าท่านจะทรงต้องการอะไร จะสั่งราชเลขาหาเตรียมไว้ให้ ราชเลขาคุ้นเคยมีอยู่ 2 คน คือ พระยาบริวารราชรัฐ (ชวน สิงหเสนี) และเสด็จในกรมพิทยลาภฯ [พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร] ซึ่งอยู่ในรูปถ่ายวันเบ็ดสามัคคีศรีสมาคม

ผู้สัมภาษณ์ คำถามบิตท้าย ท่านทรงมีใครเป็นแบบฉบับ ทรงนิยมชมชอบใครเป็นพิเศษหรือไม่

ม.ล. ปิ่น รู้สึกจะไม่มี สำหรับเชกสเปียร์ที่ทรงแปลนั้น ในครั้งแรกที่ทรงเรื่อง **พญาราชวงศ์** ก็เพียงเอาเค้าโครงมา แต่ต่อมาทรงดำริว่าจะให้คนไทยได้รู้จักเชกสเปียร์จริง ๆ จึงได้ทรงแปลแบบบรรทัดต่อบรรทัด แต่ต่อมาเรื่องนี้ทรงห้ามเล่น และทรงแปลจากสันสกฤตเรื่องหนึ่งคือ **ปริยทรรคิกา**

ผู้สัมภาษณ์ ถ้าเช่นนั้นจะพอสรุปได้ไหมว่าทรงโปรดเชกสเปียร์เป็นพิเศษ อยากถือเป็นแบบฉบับ

ม.ล. ปิ่น คงไม่ใช่อย่างนั้น แต่ทรงโปรดมากกว่าเก่ง โดยเฉพาะเรื่อง **ตามใจท่าน** มีข้อคิดดี ๆ มาก และหลักปรัชญาอยู่มากมาย ซึ่งทำให้แปลยากมาก และยังมีอีกเรื่องหนึ่งคือ **มัทนะพาธา** ที่ทรงแปลเป็นภาษาอังกฤษ เดิมทรงเป็นร้อยแก้วทั้งภาษาไทยและอังกฤษ แต่เสด็จในกรมพิทยลาภฯ ทูลขอให้ทรงแปลเป็นร้อยกรอง จึงทรงทำตามคำทูล ถึงองค์ที่ 4 ก็เสด็จสวรรคตเสียก่อน ร้อยแก้วที่ทรงไว้วันนั้นเกือบจะเป็นร้อยกรอง เพียงแต่ว่ามีบทเจรจาแทรกอยู่เป็นตอน ๆ ถ้าเอาร้อยแก้วที่ทรงไว้เดิมมาต่อกับร้อยกรองที่ทรงค้างอยู่ จะต่อกันได้สนิท คนอ่านจะไม่รู้ ต้นฉบับร้อยแก้วที่ได้ไว้วันนั้นมีเริ่มจากองค์ 3 จนจบ มีอภิธานท้ายเล่ม ร้อยกรองฉบับภาษาไทยนั้นท่านทรงพระราชนิพนธ์เป็นวสันตติลภฉันทน์ ฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษก็ทรงเป็นวสันตติลภฉันทน์เช่นกัน มีสัมผัสในซึ่งของฝรั่งไม่มี ไม่มีใครจะทำได้เสมอเหมือน

ในเรื่องพระปรีชาสามารถทางวรรณคดีหาใครเปรียบได้ยากมาก อาคารหลังนี้ [หอนิทรรศการวรรณคดี] สร้างขึ้นก็เพื่อระลึกถึงพระปรีชาญาณท่านนี้ ซึ่งเป็นเพียงงานอดิเรกของพระองค์ท่านเท่านั้น โดยอาชีพทรงเป็นทหาร แต่ทรงต้องเป็นนักปกครอง เพราะเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ทรงทำประโยชน์ไว้มากมายมหาศาลในหลายด้าน แต่ตึกนี้ก็สร้างขึ้นได้เพราะงานอดิเรกของพระองค์ท่าน มิใช่เพราะความเป็นพระเจ้าแผ่นดินหรือสิ่งใดอื่น

ผู้สัมภาษณ์ เป็นบทสรุปที่ ๖๗๖ กรุณาให้อย่างดีที่สุด ที่ว่าถ้าเราชอบทำสิ่งใด ให้ทำจริงแม้จะไม่ใช่อำชีพ ไม่ใช่หน้าที่ ก็จะสามารถทำได้ดีให้ประจักษ์ได้

คณะสัมภาษณ์ขอกราบขอบพระคุณ ๖๗๖ ที่กรุณาให้เราได้สัมภาษณ์ ให้แง่คิด และอนุญาตให้นำลงตีพิมพ์เผยแพร่ใน **วารสารวิทยบริการ** ได้ ขอกราบขอบพระคุณอีกครั้ง

ประวัติศาสตราจารย์ ฯพณฯ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล

ม.ล. ปิ่น มาลากุล เกิดเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2446 ที่บ้านถนนอัมรินทร์ กรุงเทพมหานคร เป็นบุตรคนที่ 6 ในจำนวนพี่น้อง 13 คน ของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เบี้ย มาลากุล) และท่านผู้หญิงเสงี่ยม (สกุลเดิม วสันตสิงห์) สมรสกับท่านผู้หญิงกุญจีมาลา มาลากุล (สกุลเดิม ไกรฤกษ์) บุตรเจ้าพระยามหิธร (ละออ ไกรฤกษ์) และท่านผู้หญิงกลีบ เมื่อ พ.ศ. 2474 ไม่มีบุตรและธิดา

ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้เริ่มการศึกษาครั้งแรกที่บ้านเมื่ออายุ 4 ขวบ ส่วนการศึกษาระดับประถมและมัธยมนั้น ได้เริ่มที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ตั้งแต่ พ.ศ. 2453 ถึง 2457 แล้วไปเข้าเรียนที่โรงเรียนมหาดเล็กหลวง ต่อมา พ.ศ. 2458 ได้เข้ารับราชการเป็นนักเรียนมหาดเล็กรับใช้ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และในปลายปีนั้นเองได้สอบชั้นมัธยมปีที่ 5 ของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง และสอบได้เมื่อมีอายุเพียง 12 ปีเท่านั้น

ใน พ.ศ. 2464 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ได้รับทุนจากกระทรวงธรรมการเพื่อศึกษาวิชาโบราณคดีวันออก คือ ภาษาสันสกฤต-บาลี ที่มหาวิทยาลัยลอนดอน (London University) ประเทศอังกฤษ 2 ปี แล้วเข้าศึกษา ณ มหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด (Oxford University) เมื่อ พ.ศ. 2467 ศึกษาอยู่เป็นเวลา 4 ปีเศษ ได้รับปริญญาตรีเกียรตินิยม (B.A.) วิชาสันสกฤต เมื่อ พ.ศ. 2471 หลังจากนั้นได้ศึกษาวิชาครูเพิ่มเติม และได้ปริญญาโท (M.A.) ทางอักษรศาสตร์เมื่อ พ.ศ. 2474

เมื่อกลับจากต่างประเทศ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้เข้าทำงานประจำกรมวิชาการ กระทรวงธรรมการ แล้วย้ายไปเป็นอาจารย์ภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หลังจากนั้นก็มีประวัติการรับราชการตามลำดับ คือ หัวหน้าแผนกฝึกหัดครูมัธยมของคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ และอาจารย์ใหญ่โรงเรียนมัธยมหอวัง แล้วได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนเตรียมอุดมแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอีกตำแหน่งหนึ่ง ต่อมาเป็นอธิบดีกรมสามัญศึกษา และปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ระหว่างที่ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการนี้ (พ.ศ. 2489-2500) ได้รับแต่งตั้งให้รักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมวิชาการ ระหว่างวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2495 - 8 กันยายน พ.ศ. 2496 อธิบดีกรมการฝึกหัดครู ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2493 - 27 กันยายน 2499 อธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2497 - 6 มีนาคม พ.ศ. 2499 เป็นสมาชิกวุฒิสภา 2 สมัย เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม 2 สมัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ 4 สมัย (พ.ศ. 2501-2512) และอธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร 3 สมัย จากปี พ.ศ. 2512 จึงสิ้นสุดตำแหน่งหน้าที่ในราชการ

ความสามารถของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางทั้งในหมู่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ กล่าวคือ ภายในประเทศท่านได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์และเหรียญเชิดชูเกียรติหลายตำแหน่ง เช่น เหรียญลูกเสือสดุดี เหรียญกาชาดสรรเสริญ เข็มศรอุวาสุของคุรุสภา เหรียญกุญจีมาลา เข็มศิลปวิทยาและรัตนาวรณ์ ปร. 2 ฯลฯ และได้รับพระราชทานน้ำสงกรานต์จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน เริ่มตั้งแต่วันที่ 13 เมษายน 2522 เป็นต้นมาจนกระทั่งทุกวันนี้ และยังได้รับปริญญากุญจีบัณฑิตกิตติมศักดิ์หลายสาขาจากมหาวิทยาลัย

ต่าง ๆ เช่น สาขาครุศาสตร์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สาขาศึกษาศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สาขาศิลปศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สาขาโบราณคดีและสาขารัฐศาสตร์และวรรณคดีไทย จากมหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาภาษาไทย จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง และสาขากฎหมาย จากมหาวิทยาลัยอินเดียนา (Indiana University)

ม.ล. ปิ่น มาลากุล เป็นผู้ที่สนใจและอุทิศเวลาส่วนใหญ่เพื่อการศึกษา ค้นคว้า และเรื่องสำคัญที่สุดคือ พระราชประวัติและพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้จัดสร้างหอวิชาฐานุสรณ์เพื่อให้เป็นแหล่งรวบรวมพระราชนิพนธ์และเรื่องราวต่าง ๆ ไว้สำหรับการศึกษาค้นคว้า และมีโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่สนับสนุนการดำเนินงานอันเกี่ยวเนื่องกับหอวิชาฐานุสรณ์ ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมในวงกว้าง

ผลงานต่าง ๆ ของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล นั้น ได้แสดงให้เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในเรื่องต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง และสามารถประยุกต์ศิลปวิทยาต่าง ๆ เช่น ด้านการศึกษา อักษรศาสตร์ คณิตศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ เป็นต้น มาผสมผสานกันได้อย่างกลมกลืน

ในฐานะศิลปินแห่งชาติ พุทธศักราช 2530 สาขาวรรณศิลป์ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้สร้างสรรค์ผลงานที่เปี่ยมด้วยคุณภาพเพราะได้มีโอกาสรับใช้ใกล้ชิดพระยุคลบาทสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามาแต่เยาว์วัย ดังปรากฏผลงานด้านคำประพันธ์ ซึ่งมี 25 เรื่อง ประเภทบทละคร 58 เรื่อง ประเภทท่องเที่ยว 8 เรื่อง และประเภทเบ็ดเตล็ด 52 เรื่อง เกี่ยวกับการศึกษามี 57 เรื่อง และผลงานเบ็ดเตล็ดที่ยังไม่ได้รับพิมพ์อีกนับจำนวน 1,000 ชิ้น จึงนับว่าท่านได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติเป็นอเนกประการ

คติพจน์ซึ่ง ม.ล. ปิ่น มาลากุล ใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตตราบนานทุกวันนี้ ท่านแต่งไว้ในรูปคำประพันธ์ว่า

ขาสองต้องยืนหยัด	อยู่ในวัฒนธรรมไทย
ตาสองมองออกไป	ยังโลกใหม่มโหฬาร
หูสองว่องสดับ	ส่วนดีรับปรับกิจการ
มือสองต้องทำงาน	รวมถึงด้านกรวิชัย

เอกสารอ้างอิง

ศิลปากร, กรม. กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์. *ประวัติและผลงานผู้ทรงคุณวุฒิทางภาษาไทย*. กรุงเทพฯ, 2527.

ศิลปากร, มหาวิทยาลัย. *การพัฒนามหาวิทยาลัยศิลปากรของศาสตราจารย์หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล*. นครปฐม :

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์, 2530.

ศิลปินแห่งชาติ 2530. [กรุงเทพฯ] : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2530.